

ACADEMIA ROMÂNĂ
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III TOMUL V MEM. 8

UN PRINȚ PORTUGHEZ CRUCIAT
IN ȚARA-ROMÂNEASCĂ
A SECOLULUI AL XV-LEA

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1 9 2 5

UN PRINȚ PORTUGHEZ CRUCIAT ÎN ȚARA-ROMÂNEASCĂ A SECOLULUI AL XV-LEA

DE

N. I O R G A

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Sedința din 23 Octombrie 1925

Adunarea, pe care am încercat-o în volumul XV din colecția Hurmuzaki, a tuturor actelor de proveniență ardeleană care privesc istoria poporului nostru, se dovedește neconținut incompletă.

D. T. G. Bulat îmi trimitea dăunăzi un act scos din *Die Kerzer Abtei* a lui Reissenberger în care e vorba de impunerea ca egumen catolic la vestita mănăstire cisterciană Cârța din Țara Făgărașului a unui ocrotit al Domnului muntean Vlad Dracul. Studiul d-sale asupra acestui act va apărea în *Revista Istorică* a mea, ultimul fascicul din acest an.

Mai de mult, răsfoind lucrarea d-lor Iulius Gross și Ernest Kühlbrandt, *Die Rosenauer Burg*, apărută la Viena în 1896, am dat de un alt document, publicat odată de Ernest Kammerer, în codicele Zichy, VII, pp. 310—11, care privește de aproape împrejurările războinice din Țara-Românească la începutul secolului al XV-lea și luminează mai deplin un curios hasard de cruciată.

Ștefan Rozgonyi, conte de Raab, personalitate destul de bine cunoscută, se adresează la 25 Ianuar [1427] unei doamne, nenumite, ai cărei fii, Ioan și Ladislau, sunt pomeniți, pentru a-i spune că regele, care e Împăratul Sigismund, cel cu multe ambiții și cu mai puține puteri, «și-a isprăvit toate trebile» și că a îngăduit «regelui Portugaliei» și lui Dan, Domnul Țării-Românești, ca, împreună cu baronii unguri cari sunt de față, cu toți curtenii și cavalerii regali, cu ostașii lor pe lângă ei, și cu Secuui, să plece încă «de ieri» dincoace de munți, *ultra*

Transalpes, spune el într'o latinească deosebit de barbară, pentru «a prinde și a ținea prins, de se poate, pe Radu Voevod», care e cunoscutul Prasnaglava, usurpatorul pus de Turci, iar de acolo să meargă și mai departe: «dacă apa Dunării va fi înghețată, să nu înceteze a nimici, arzând-o mai adânc și pustiind-o, Țara Turcească, înaintând până la malul Mării, *usque portum Maris*», și făcând tot răul ce pot acelor «preaticăloși de Turci». Regele și regina sunt ei înșiși la Râșnov și vor veni în curând cu Rozgonyi la Brașov:

Magnifica domina, nobis honoranda. Noveritis, favente domino Ihesu, Iohannem et Ladislaum, filios vestros carissimos, beneficio sanitatis yocundari. Hiis autem novitatibus Vestram consolare volumus Magnificentiam quod Serenissimus dominus noster rex cuncta Sue Serenitatis negotia iam conclusit, effective conclusis autem, Serenissimum ac Illustrissimum principem dominum regem Portugalie, simul cum famoso Dan, parcium transalpinarum Vaivoda, et omnibus baronibus regni Hungarie hic existentibus cunctisque Aule Sue Serenitatis militibus et familiaribus, cum gentibus eorundem exercituandis, Siculis adiunctis, ultra dictas Transalpes hesterna die laudabiliter permisit accessuros, qui, si poterint, Radol Vaivodam captivare captumque detinere, et, si aqua Danubii congelata fuerit, regnum Turcie, profundius concremando et desolando, anichilare non cessent, usque portum Maris proficiscantur et quidquid nocumenti nefandissimis Turcis et inicorum natis poterint, facere debeant. Dominus autem rex et regina hic remanserunt et pridie nobiscum in Brassowia constituentur. Datum Rosno, in festo Conversionis beati Pauli Apostoli. *Stephanus de Rozgon, iauriensis, etc. comes.*

II

Aventura în Răsărit a lui dom Pedro, fiul regelui Ioan al Portugaliei, nu eră necunoscută. Ea e pomenită și în alte izvoare ungurești ¹⁾.

Astfel biograful Impăratului-rege, cronicarul Eberhard Windecke, pomeneste întovărășirea de prințul portughez a lui Sigismund când acesta se îndreptă, în April al acestui an 1427, spre Țara-Românească ²⁾

¹⁾ V. I. Minea, *Politica orientală a regelui Sigismund* Buc. 1919.

²⁾ V. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor*, III, 1897, pp. 81—2; Hurmuzaki VIII, p. 4, No. X; XV, pp. 14—5.

pentru ca să așeze pe aliatul și prietenul său Dan, care în 1419 începuse, în unire cu Pippo de Scolari, șpanul de Timișoara¹⁾, o cruciată de mai mulți ani de zile de-a lungul Dunării românești și otomane²⁾.

Din documentul pe care-l reproducem se vede însă că eră vorba întâiu de o expediție personală a lui fără ca Suveranul unguresc să ia însuș comanda trupelor sale.

S'a coborât dom Pedro la noi? A avut el, alături de Dan, care și atunci trebuia să fie restabilit, vreo ciocnire cu Turcii celui «cu capul gol» pe dinăuntru sau pe din afară? Cu tot ajutorul boierilor și curtenilor, iar mai ales al Secuilor, nu izbuti să câștige biruința ce se așteptă dela dânsul, cel venit din așa de îndepărtate locuri pentru serviciul crucii contra Necredincioșilor? Nu se poate răspunde decât doar prin faptul că mai târziu trebui ca regele însuș să ia comanda, ducând lucrurile până la capăt.

În călătoria, unică sau îndoită, a acelu pe care Ungurii îl credeau regele însuș al Portugaliei la noi, el nu eră singur din nația sa. În adevăr, cum se va vedea în descrierea călătoriei lui dela întors, se spune că aveă cu dânsul patru sute de cavaleri, dintre cari la Mestre fură lăsați o sută, «la paza cailor», când prințul își făcù intrarea solemnă la Veneția. Cavalerii cari-l întovărășiră jucară cu doamnele venețiene «câte doisprezece cu douăsprezece doamne»: *a dodexe per danza chon dodexe done*. Aveă și o muzică a lui, *sonadori, piferi e tronbeti*, cari-l întovărășiau cântând pe stradă ca să iasă doamnele în balcoane: *per che le done usise ai balchoni*³⁾.

Nu eră vorba deci de o simplă aventură de călător princiar rătăcit prin Orientul legendelor și miragiilor, ci de o expediție cruciată în toată regula, și întrebarea se pune dacă expediția regală ea însăș n'a fost provocată de această apariție a lui dom Pedro, doritor de isprăvi pentru creștinătate.

Și această expediție a lui Sigismund chiar urmăria ceva mai mult decât înlăturarea clientului turcesc din Scaunul muntean. În adevăr, o scrisoare a căpitanului-general venețian către ducele de Creta, datată 3 April 1427, cuprinde acest pasagiu: «cât despre oastea de uscat, toți

¹⁾ Un chip al lui e reprodus de d. Ptaśnik în *Kultura wloska wieków średnich w Polsce*, Varșovia 1922, p. 96.

²⁾ Ed. *Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit*, p. 161.

³⁾ Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV-e siècle*, I, p. 452, nota 3.

spun într'un glas că ea se pregătește a merge spre Dunăre, ca să se împotrivească puterilor Ungariei și Românilor, cari, *porniți acum pe această cale, vreau să treacă în Grecia*¹⁾.

Ce-l îndemnă însă pe dom Pedro la această călătorie?

La începutul secolului al XV-lea pretutindeni, a doua zi după cruciata dela Nicopol și în așteptarea expedițiilor lui Ioan Hunyadi, Apusul se arată dispus la o nouă încercare contra păgânilor. La 1436 și un duce de Austria, Frederic cel Tânăr, plecă spre Răsărit cu aceeaș pornire evlavioasă, cu aceeaș dorință de «a crește oastea legii creștine», «*devotionis causa ac pro milicie christiane religionis augmento*»²⁾.

Regele Ioan al Portugaliei, care a introdus era creștină în țara sa în locul acelei a lui August, eră și el stăpânit de aceleași gânduri. Cucerirea Ceutei în 1415 asupra Maurilor e un act de cruciată. La 1436 Papa o pomenește cu laude și stăruie a se da ajutoare fiului acestui Soveran, Eduard, frate cu dom Pedro, care, «apărător al credinței catolice și vajnic luptător» (*tanquam catholice fidei pugil et athleta fortissimus*), vrea să ducă mai departe «războiul sfânt»³⁾. Chiar și marea operă de descoperiri a infantelui Henric, așezat la Sagres încă dela data luării Ceutei, dacă face parte din expansiunea colonială europeană, nu e deloc datorită unei ambiții vulgare, nici dorinții de câștig în pământurile noi, ci *înainte de toate zelului de a aduce la dreapta credință pe cei cufundați încă în întunerecul neștiinței*. Ceeace a făcut, de altfel, trei sferturi de secol mai târziu, Isabela de Castilia, încurajând și ajutând pe Columb, care nici acesta nu eră lipsit de considerații religioase, aparține în mare parte aceleiași dorinți de a îmbogăți comunitatea sufletelor salvate prin adoptarea singurei religii adevărate.

III

În 1428 dom Pedro luă drumul către casă, unde aveă ce povesti din trecătoarea sa atingere cu locuri așa de depărtate și un neam atât de necunoscut, deși apropiat prin limbă și origine. La 15 Mart eră cu suita sa, cum am văzut, la Mestre, unde-l primesc douăzeci și cinci de nobili

¹⁾ De exercitu vero per terram, omnes una voce aiunt ipsum poni in ordine pro eundo verssus Danubium, causa contradicendi viribus Hungarie et Vlachorum, qui, per dictam viam in presenti positi, volunt transitum facere in greciam; *Notes et extraits*, I, p. 452.

²⁾ *Notes et extraits*, II, p. 339.

³⁾ *Ibid.*

venețieni trimeși de doge, care-l întâmpină la Malghera. Dela San-Geremia se suie amândoi pe Bucentaur. La balul ce i se dă «în sala cea nouă, asemenea cu care nu este în lume, merseră toate doamnele din Veneția, măreț îmbrăcate cu postav de aur și restul de mătasă fără aur, cu foarte scumpe juvaiere, «*e fò danzando molto freschamente*». I se arată orașul «și arsenalul cu șaptezeci de galere ce erau înuntru gata și tesaurul bisericii San-Marco. Și rămase acel senior și ai săi foarte minunați, mirându-se de atâta mândreță (*nobleltà*). Și a cerut să între în multe case din Veneția, pe care le-a văzut splendid împodobite, nu ca niște odăi de cetățeni, ci ca palate de regi, uimindu-se foarte de atâta mândreță de lucruri, câte le vedeă în tot orașul».

La plecare, dogele-l duce până la Malamocco, unde-i dă un juvaier în valoare de o mie de galbeni. Cei douăzeci și cinci de nobili îl petrec apoi până la Ferrara¹⁾.

La 25 April următor se dădea la Florența o întrecere din sulii, o *giostra*, pentru «fratele regelui Portugaliei», spune un cetățean care a văzut cum câștigă premiul unul din cavalerii cari fuseseră prin Carpații noștri²⁾. Cei 300 de cavaleri sunt pomeniți, cred pentru acest drum al întorsului, în pașaportul florentin, nedatat, care se acordă «ilustrului prinț și generosului domn, domnul Petru, al regatelor Portugaliei și Algarvelor, etc., al doilea născut, duce de Columbia (Coimbra), etc.³⁾».

Pornirea contra Necredincioșilor nu și-o părăsi însă dom Pedro numai cu atâta. La 1443 Papa constată dorința de a lupta în Africa pe care o are noul rege Alfons și unchiul lui, Henric, duce de Viseu, și mai ales Pedro, duce de Coimbra, din nou calificat, împreună cu acel frate al său, de «fidei catholice pugil, athleta fortissimus»⁴⁾. Unul din nobilii cari ajută pe prinți în această luptă e făcut mai târziu Cavaler Ospitalier și Roma pontificală-i acordă un venit⁵⁾.

În izvoarele narrative și în documentele din Arhivele Portugaliei se cuprind de sigur și alte știri despre cruciata din 1427—8 a ducelui de Coimbra. Poate că această expunere, sprijinită pe o altă informație, va provoca scoaterea lor la lumină ori măcar o mai largă a lor comunicare.

¹⁾ Cronici venețiene, în *Notes et extraits*, I, p. 452, nota 3.

²⁾ *Ibid.*, II, p. 337.

³⁾ *Ibid.*, nota 1.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 394. Cf. și *ibid.*, p. 395.

⁵⁾ *Ibid.*, pp. 429—30: «velut fortis athleta, pro Christi nominis ac fidei catholice exaltatione».

